

**Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности
Краља Милана 50, Београд
Сенату Универзитета уметности у Београду
Косанчићев венац 29**

ИЗВЕШТАЈ О ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

АНЕ Д. ПЕТРОВИЋ:

УТИЦАЈ КОМПОНЕНАТА МУЗИЧКЕ АРТИКУЛАЦИЈЕ НА ОБЛИКОВАЊЕ ВОКАЛНОГ ДИЈАЛЕКТА СРБА СА ПЕШТЕРСКЕ ВИСОРАВНИ

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације Ане Петровић *УТИЦАЈ КОМПОНЕНАТА МУЗИЧКЕ АРТИКУЛАЦИЈЕ НА ОБЛИКОВАЊЕ ВОКАЛНОГ ДИЈАЛЕКТА СРБА СА ПЕШТЕРСКЕ ВИСОРАВНИ* на састанку одржаном 26. августа 2023. године предложила је и том приликом усвојила Извештај којим се позитивно оцењује дисертација Ане Петровић. Извештај Комисије садржи Уводно образложење, Биографију и Библиографију кандидаткиње, Анализу докторске дисертације, Критички осврт на дисертацију и њене доприносе и Завршну оцену.

УВОДНО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

АНА ПЕТРОВИЋ пријавила је тему докторске дисертације бр. 02-14-22/16 од 5. децембра 2016.г. под називом: „*Утицај компонената музичке артикулације на обликовање вокалног дијалекта Срба са Пештерске висоравни*“

На основу предлога Катедре за етномузикологију бр. 01-173/17 од 23.1.2017.г., Веће Факултета на седници од 8. фебруара 2017. године донело је одлуку бр. 01-316/17 од 9.2.2017.г. о именовану Комисије за оцену испуњености услова за стицање доктората и научне заснованости теме докторске дисертације, у саставу:

др **Мирјана Закић**, доцент,
др **Селена Ракочевић**, доцент,
др **Јелена Јовановић**, научни сарадник у Музиколошког института САНУ у Београду.

Веће Факултета на седници одржаној 7. јуна 2017. године **утврдило је предлог одлуке бр. 01-1293/17 од 8. јуна 2017. године о усвајању** Извештаја бр. 01-1276/17 од 6. јуна 2017. године Комисије за оцену испуњености услова за стицање доктората и научне заснованости теме докторске дисертације и одобравању теме докторске дисертације АНЕ ПЕТРОВИЋ под називом: „ *Утицај компонената музичке артикулације на обликовање вокалног дијалекта Срба са Пештерске висоравни* “.

Сенат Универзитета уметности у Београду на седници од 29. јуна 2017. године донео је одлуку бр. 7/372 од 3. јула 2017. године (наш бр. 01-1614/17 од 5. јула 2017. године) о одобравању рада на изради докторске дисертације. За ментора на изради докторске дисертације именује се др **Мирјана Закић**, ванр.проф. Факултета музичке уметности.

На основу обавештења ментора бр. 01-1253/23 од 28. јуна 2023. године и предлога Катедре за етномузикологију бр. 01-1253/2-23 од 28. јуна 2023. године, Веће Факултета на седници одржаној 3. јула 2023. године донело је одлуку бр. 01-2153/3-23 од 4. јула 2023. године о именовању Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације АНЕ ПЕТРОВИЋ под називом: „ *Утицај компонената музичке артикулације на обликовање вокалног дијалекта Срба са Пештерске висоравни* “, у саставу:

др **Сања Ранковић**, ванредни професор, председник Комисије,
др **Мирјана Закић**, редовни професор, ментор,
др **Младен Марковић**, доцент,
др **Ива Ненић**, доцент,
др **Јелена Јовановић**, научни саветник, Музиколошки институт САНУ.

БИОГРАФИЈА КАНДИДАТКИЊЕ

Ана Петровић (Краљево, 1987) завршила је основне и мастер студије етномузикологије на Факултету музичке уметности у Београду (2006-2012), са просечном оценом 9,33 током основних и 10,00 током мастер студија. Мастер рад је одбранила септембра 2012. под менторством др Мирјане Закић. Докторске академске судије (ДАС) уписује исте године и даје све предвиђене испите са највишим оценама.

Студентска усавршавања у оквиру ДАС реализовала је 2014. учешћем на ISA Science, међународној летњој академији на Универзитету за музику и извођачке уметности у Бечу, и 2017. на Деветој међународној радионици студената докторских студија етномузикологије одржаној у Центру за *world music* у Хилдесхајму, Немачка.

Од 2008. објављује радове различитих формата у релевантним научним часописима и учествује на националним и међународним конференцијама у Србији и региону. Чланица је Међународног савета за традиционалну музику (ICTM) од 2014. У његовим оквирима активно делује до данас, презентујући радове на симпозијумима, као и кроз ангажовање у програмским и организационим одборима.

Од 2019. запослена је на месту асистента за ужу научну област Етномузикологија и ради као сарадник у Фоноархиву ФМУ. У периоду од 2019. до 2022. била је секретар Катедре за етномузикологију. У току њеног ангажовања Фоноархив постаје део Међународног савета звучних и аудиовизуелних архива и успешно реализује пројекат дигитализације подржан од стране Министарства културе Републике Србије. Ауторка је и видео презентације Фоноархива ФМУ.

Сарадница је на пројекту *Женско лидерство у музици*, подржаном од стране Фонда за науку Републике Србије. Боравила је у студијској посети Универзитету у Лимерику (Ирска) у оквиру Еразмус + програма академске размене 2020. године. Одржала је неколико јавних предавања у Народној библиотеци Србије, Друштвеном центру КРОВ и Музиколошком институту САНУ.

У периоду од 2011. до 2019., паралелно са похађањем докторских студија, била је запослена на месту Координатора за међународну сарадњу ФМУ, ангажована на Темпус и

Еразмус + пројектима Факултета. У истом периоду, три пута је била добитник захвалнице ФМУ за изузетне заслуге и допринос Факултету.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Живчић, Ана: „Улога музике у обичајима годишњег циклуса Срба у Горњем Банату на територији Румуније“, *Арад кроз време (Aradul de-a lungul timpului)*, зборник радова са десетог симпозијума у Араду 2008. године, савез Срба у Румунији – посебна издања, научна литература, Темишвар, 2009, 161-168. (М 14)
2. Живчић, Ана: „Степен трансформације интонационих обележја вокалне традиције Срба на Пештерско-Сјеничкој висоравни“, *Мокрањац, часопис за културу*, бр. 15, Дом културе Стеван Мокрањац, Неготин, 2013, 83-91. (М 52)
3. Živčić, Ana: “Fourth symposium of the International Council for Traditional Music (ICTM) study group on music and dance in Southeastern Europe” Review, *Musicology No. 18*, Serbian Academy of Sciences and Arts, Institute of Musicology, Belgrade, 2015, 202-206. (М 26)
4. Živčić, Ana: “Dialect, melos, intonation – determination and definition in the vocal practice on the Pešter-Sjenica plateau”, *Music and dance in Southeastern Europe: New scopes of research and action*, Fourth Symposium of the ICTM study group on music and dance in Southeastern Europe, Faculty of Music, University of Arts in Belgrade, 2016, 311-316. (М 13)
5. Petrović, Ana: “Contemporary ritual behaviour of Serbs in the village of Boljare on the Pešter plateau (case study of the celebration of St. Peter’s day)”, *Music and Dance in Southeastern Europe: Myth, Ritual, Post-1989, Audiovisual Ethnographies*, Fifth Symposium of the ICTM study group on music and dance in Southeastern Europe, University Publishing House “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria, 2016, 84-91. (М 13)
6. Петровић, Ана: *Iva Nenić Guslarke i sviračice na tradicionalnim instrumentima u Srbiji – identifikacija zvukom*, Београд, Клио, 2019, 299 страна, ISBN 978-86-7102-576-8, приказ књиге у: *Нови Звук – Интернационални часопис за музику год.55 бр 1*, Факултет музичке уметности, Београд, 2020, 247-251. (М 27)

7. Petrović, Ana: “Ethnomusicology echoing sound: Researching the Timbre Component of Musical Articulation in the Case Study of the Serbian Singing from Pešter”, *Shaping the present through the future: musicology, ethnomusicology and contemporaneity*, Editors: Bojana Radovanović, Miloš Bralović, Maja Radivojević, Danka Lajić Mihajlović and Ivana Medić, Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade, 2021, 125-141. (M 14)
8. Petrović, Ana: “Field recording and constructing performance place: A case study of two female solo vocal performances on Pešter, Serbia”, *Music and Dance in Southeastern Europe: Place, Space and Resistance*, Seventh symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe (23-25 April 2021), Editors: Liz Mellish, Nick Green and Belma Oğul, Trabzon, Turkey, 2022, 205-213. (M 13)
9. Петровић, Ана: „Сегменти некадашњег свадбеног обреда у казивањима Срба с Пештерске висоравни”, *Фолклористика – Часопис Удружења фолклориста Србије бр.7/2 (2022)*, Београд, 2023, 145-153, <https://www.folkloristika.org/pdf/7-2-2022/PetrovicA%20Folkloristika%207-2-2022.pdf> (M 53)

АНАЛИЗА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Ане Петровић **УТИЦАЈ КОМПОНЕНАТА МУЗИЧКЕ АРТИКУЛАЦИЈЕ НА ОБЛИКОВАЊЕ ВОКАЛНОГ ДИЈАЛЕКТА СРБА СА ПЕШТЕРСКЕ ВИСОРАВНИ** обухвата 269 страна текста (фонт Times New Roman 12, проред 1,5) и четири прилога: три географске карте (стр. 270-273); 63 музичких записа (стр. 274-336); списак аудио примера (стр. 347-350) датих и на флеш меморији; листу казивача према местима истраживања (стр. 351-353).

Структура докторске дисертације је следећа:

- УВОД (стр. 1-8);
- I поглавље – ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПЕШТЕРСКЕ ВИСОРАВНИ (стр. 9-22);
- II поглавље – ДИЈАХРОНИЈСКИ ПРЕГЛЕД И АКТУЕЛНИ ИСТРАЖИВАЧКИ ПРИСТУП МУЗИЧКО-КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ ПЕШТЕРА (стр. 23-45);

- III поглавље – ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА (стр. 46-109);

- IV поглавље – ВОКАЛНИ ДИЈАЛЕКАТ СРБА СА ПЕШТЕРА (стр. 110-227):

- V поглавље – МОГУЋНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЕ ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ ЕТНОМУЗИКОЛОШКЕ ТЕОРИЈСКО-АНАЛИТИЧКЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ ИЗВОЂАЧКЕ АРТИКУЛАЦИЈЕ У ТРАДИЦИОНАЛНОЈ ВОКАЛНОЈ ПРАКСИ (стр.228-241);

- ЗАКЉУЧАК (стр. 242-250);

- ЛИТЕРАТУРА (стр. 251-269);

- ПРИЛОГ 1: Географске карте (стр. 270-273);

- ПРИЛОГ 2: Нотни записи (стр. 274-346);

- ПРИЛОГ 3: Флеш-меморија – списак аудио примера (стр. 347-350);

- ПРИЛОГ 4: Листа казивача према местима извођења (стр. 351-353).

У Уводу докторске дисертације Ана Петровић образлаже своју истраживачку мотивисаност за утицај елемената музичке артикулације на обликовање вокалног дијалекта Срба са Пештера следећим чињеницама и разлозима: најпре, тиме да вокална српска традиција ове области у досадашњим научним разматрањима није детерминисана као самосвојна у односу на музичке праксе других подручја у југозападној Србији, а посебно у Црној Гори (са чијим вокалним изразом је често поистовећивана); затим, испитивањем могућности одређења вокалног дијалекта на основу специфичности музичке артикулације; потом, личним породичним везама са истраживаном облашћу у којој је популација Срба у константном смањењу. Теренски рад кандидаткиња је обављала од 2008. до 2020. године, у местима која су маркирана на географским картама у Прилогу рада.

Прво поглавље „Опште карактеристике Пештерске висоравни” информисе о географским карактеристикама ове области која се простире у југозападном делу Србије, њеном историјском развоју, структури, миграцијама и егзистенцији становништва у контексту датих друштвених, економских и климатских животних услова. На основу писаних извора историчара, политиколога, социолога и географа констатује се присуство претежно хришћанске популације на Пештеру све до краја 17. века, а након тога и

континуирани пораст исламизираниог становништва током 18. и 19. века у граду Сјеници и сеоским насељима, што је, у контексту тадашњих друштвено-историјских околности, резултирало значајним одливом Срба са овог простора. О изразитој доминацији муслиманске (од 2002. године – бошњачке) етничке заједнице сведоче етностатистички подаци, између осталих, у пописима становништва из 1991. године, када хришћанска (српска) популација чини мање од једне четвртине становништва. На демографску слику у погледу националног састава овог подручја указују и подаци пописа из 2011. године са мање од 20% становништва који су се изјаснили као Срби, у погледу идентитета, верске, етничке и националне припадности. Опстанак изразитог патријархалног устројства на овом простору, који у антропогеографском смислу припада динарском културном ареалу, видљив је, сагласно теренском искуству кандидаткиње, и у сфери очувања традиционалног музичког изражавања српских Пештераца, како у њиховој матичној области тако и у мигрирајућим (етнички хомогени/ји/м) подручјима централне Србије.

Друго поглавље „Дијахронијски преглед и актуелни истраживачики приступ музичко-културном наслеђу Пештера” отпочиње резултатима истраживања традиционалне културе у прошлости и етнографским подацима о улози музике у животу пештерских Срба. Пажња се усмерава на оне обичаје који су до данас (макар само у траговима) присутни у њиховом животу, попут прослављања Божића, сеоских заветина, Петровдана (као важног сточарског празника), славских и свадбених празновања. Корисним информацијама у етнолошким публикацијама, написима хроничара нематеријалне културе и монографијама посвећених појединаца са овог подручја прикључују се подаци из етномузиколошких студија Миодрага Васиљевића, Петра Вукосављевића и из каснијих дипломских/мастер радова Иве Ненић, Марије Шекуларец и Ане Живчић (Петровић). Потпоглавље „Актуелно истраживање вокалне праксе пештерских Срба” садржи основне податке о кандидаткињом истраживању вокалне традиције Срба на овом простору и у другим местима у којима живе Срби пореклом са Пештера (Крагујевац, Краљево). Такав теренски рад – вишеслојан, вишекратан и мултилокацијски – обављан од 2008. до 2020. године, подразумевао је и бележење музике у аутентичном контексту – доминантно током летњих окупљања становништва на Пештеру, на тзв. братским скуповима. Поред великог броја сопствено забележених мелодија, комплетан аналитички и компаративни приступ у овом раду захтевао је и научне увиде у праксу суседних области, првенствено на основу

звучних снимака из суседних области Црне Горе (које територијално припадају некадашњем подручју Старе Рашке). Укупан фондус прикупљене грађе броји око три стотине примера, од којих су за спроведену експерименталну анализу у раду, сагласно јасно одређеним критеријумима, одабране 63 песме: 44 са Пештера и 19 ‘контролних’ примера из других крајева. Властиту истраживачку позицију, базирану на споју инсајдерског и аутсајдерског приступа, Ана Петровић образлаже савременим концептом *истраживања праксе за транслациону етномузикологију* (чији значај примене Симон Мек Керел види у етномузиколошким истраживањима унутар сопствених музичких пракси са чиниоцима процеса који научницима обезбеђују емску позицију), који се може повезати са концептом *етномузикологије блиског* (Наиле Церибашић) и *етничке пулсације* (Изалија Земцовског). На основу личног истраживања и искуства, кандидаткиња констатује да је поменути приступ „отворио могућност за сагледавање свих чинилаца музичких целина уз потпуно уважавање емске (субјективне) позиције истраживача која нужно не имплицира и субјективни став приликом доношења закључака” (стр. 45).

Треће поглавље „Теоријско-методолошки оквир научно истраживачког рада” обухвата интерпретацију и разраду важних методолошких поставки које су се показале оперативним и сврсисходним у реализацији ове дисертације. У погледу разматрања идентитетских позиција истраживача и истраживаних субјеката важним се испоставља теоријски концепт *интерпелација музиком (путем музике)*, који је развила етномузиколошкиња Ива Ненић, а у оквиру којег кандидаткиња разликује *примарни ниво интерпелације* (искуства стицана током теренског рада) и *секундарни ниво интерпелације* (испосредована искуства приликом накнадних репродукција теренског материјала). Пажња се, потом, усмерава на *музичко слушање* и важност партиципаторне активности у процесу истраживања музике на пољу *етномузикологије блиског*, те давању *интегритета аутентичној перцепцији*. Наредно потпоглавље утемељено је првенствено на концептима руских музиколога и етномузиколога – теорији интонације Бориса Асафјева и тријадном моделу Изалија Земцовског: музикализација – интонација – артикулација. Напоре са значењским одређењима чинилаца овог модела, а у односу на интерпретацију најизражајнијих елемената у певању пештерских Срба, Ана Петровић успоставља теоријску платформу базирану на репозиционирању два виша хијерархијска нивоа у тријади Земцовског, са интонацијом на највишем месту у систему: *музикализација –*

артикулација – интонација. Детаљна елаборација ових појмова сумирана је у схемама (стр. 76), у којима се музикализација дефинише као „тренутак извођења, материјализација звучних и артикулационих особености”, артикулација као „скуп звучних компонената који материјализују суштину одређеног музичког исказа – вокални дијалекат”, интонација као „наддетерминанта друштвено музичких феномена - интонациони фонд, шири социјално-музички контекст”. Посебно потпоглавље посвећено је тембру, као обједињујућим фактором елемената у назначеном трихотомном моделу, који се у дисертацији „дефинише као акустичка/музичка компонента која се из укупног интонационог фонда оваплоћује као најизраженије артикулационо и стилско средство остварено и материјализовано у процесу музикализације” (стр. 95). Дефиниција тембра, критичка синтеза информација о овом комплексном феномену истраживања на акустичком, перцептивном и когнитивном нивоу од стране научника разних профила у дужем историјском периоду, као и визуелно представљање тембровских ознака у просторној и временској димензији, по први пут је спроведено у српској етномузикологији и представља значајан иновативни методолошки поступак у прецизнијем тумачењу артикулационих особености вокалног музичког израза.

Четврто најобимније поглавље „Вокални дијалекат Срба са Пештера” даје, најпре, увид у опште карактеристике песама, које немају строгу обредну жанровску припадност (са изузетком једне свадбене и друге божићне песме у фондусу селектованих 63 примера), те се генерално квалификују као *песме опште намене* извођене у разним приликама (током данашњих приватних и јавних окупљања). Садржани су подаци о тематској и структуралној поетској компоненти, начину обликовања мелопоетских целина, ритмичким, темпоралним, тонским и сазвучним (двогласно хетерофоним) елементима. У циљу бољег и прецизнијег сагледавања артикулационо-тембровских особености, мелопоетској анализи прикључена је спектрална анализа звучног сигнала уз помоћ софтвера Соник Вижуалајзер. Детаљним и илустративним приказом ове анализе и обраде звучних сигнала успостављају се основни параметри у одређивању акустичких атрибута на фреквенцијском и темпоралном нивоу. Посебно потпоглавље посвећено је мелопоетско-спектралној анализи селектованих примера, који су у складу са мелопоетским карактеристикама груписани у три инваријантна интонациона модела (ИМ1а/б, ИМ2, ИМ3), док је знатно мањи број појединачних извођења која одступају од ових модела сврстан у засебну категорију. Обухватно разматрање поетских и музичких компонената

врши се напореда са анализом артикулационих, кључно тембровских особености у поменутом софтверу, као значајној и нужној допуни традиционалним методама транскрипције и мелопоетске анализе. Спектрални прикази реферишу на места тзв. агогичких застанака, „за која је слушањем процењено да поседују висок степен звучне zasiћености, у погледу интензитета и тембровског потенцијала” (стр. 134). Компарација песама Срба са Пештера са ‘контролним’ примерима који потичу из Црне Горе (и других блиских географских области), сумарно је дата у табеларним приказима тембровских специфичности на хоризонталном и вертикалном нивоу (са ознакама у виду скраћеница), након сваког разматраног интонационог модела. Спроведен аналитички и компаративни приступ резултирао је закључцима о заједничким параметрима вокалног дијалекта пештерских Срба и њему најсличнијим црногорским вокалним дијалектом на пољу постојања: истих интонационих модела и поетских садржаја; симетрично осмерачких двостиховних целина, инверзије стиха и рада са текстом; хетерофоне двогласне фактуре; макроформалне дводелности. Констатоване различитости тичу се присутности ИМ1а само у певачкој пракси пештерских Срба, и, превасходно, тембровског елемента извођачке артикулације на фреквенционом и темпоралном плану – са значајнијом активацијом аликвотних тонова и дужим трајањем тона или тонова који чине агогичке продужетке у пештерским примерима. Такве констатације потврђују иницијалну претпоставку да су артикулационе особености, кључно – тембр, као вишедимензионални елемент звука у којем су обједињене информације у вези са висином, јачином и трајањем тонова, суштинска одлика вокалног дијалекта пештерских Срба. Стога је тембру приписано својство *структурног тежишта* (Берислава Поповића), односно *морфолошке доминанте* (Игора Мацијевског) и *непрестано делујућег интонационог показатеља* (Бориса Асафјева). У том смислу и репозиционирање елемената тријадног концепта Земцовског са поставком *интонације* као највишег елемента у хијерархији добија пуно оправдање у овој дисертацији. Како кандидаткиња истиче, спровођење спектралне анализе резултирало је „превазилажењем досадашњих дескриптивних и експланаторних приступа артикулационо-тембровским и стилским музичким обележјима” (стр. 226).

Пето поглавље „Могућности и перспективе за успостављање етномузиколошке теоријско-аналитичке методологије извођачке артикулације у традиционалној вокалној пракси” афирмише идеју кандидаткиње да је ниво трансдисциплинарног умрежавања

неопходан за дубље сагледавање звучних компонената, који би перспективно у етномузиколошкој истраживачко-аналитичкој методологији рада допринео квалитативном истраживању тембра (и генерално – стила) у различитим музичким културама, аутоматској анализи и класификацији музичких примера, изучавању музичке експресије и комуникације етничких групација и комплетнијем разумевању музичких феномена. Значајна паралела у последњем потпоглављу постављена је на релацији „певаног речника”, етнички карактеристичног музичког израза на истраживаном подручју у склопу интонационог фонда, и вокалног дијалекта Срба са Пештера као дела вокалног система динарских Срба.

Закључак рада дат је у форми рекапитулације научних интерпретација и завршних разматрања изнетим у претходним поглављима.

Литература садржи 236 јединица научних студија и радова на српском, енглеском и руском језику, из области етномузикологије, етнокореологије, музикологије, музичке теорије, етнологије и антропологије, антропогеографије, филозофије, студија културе, лингвистике, дијалектологије, психоакустике, електроакустике, поља преузимања музичких информација и студија звука.

Прилози садрже три географске карте (места истраживања на Пештеру, у осталим насељима у Србији, као и маркирану позицију Пештера у динарској области), затим, минуциозне транскрипције песама (укупно 63) са списком аудио нумера на приложеној флеш меморији и листу казивача према местима истраживања.

КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ДИСЕРТАЦИЈУ И ЊЕНЕ ДОПРИНОСЕ

Докторска дисертација Ане Петровић ***УТИЦАЈ КОМПОНЕНАТА МУЗИЧКЕ АРТИКУЛАЦИЈЕ НА ОБЛИКОВАЊЕ ВОКАЛНОГ ДИЈАЛЕКТА СРБА СА ПЕШТЕРСКЕ ВИСОРАВНИ*** отвара питања и теме за расправу у вези са разматраном проблематиком. Комисија ће у реферату поставити извесна општа критичка питања за дискусију, док ће током јавне одбране бити изречена појединачна питања и коментари.

Питања:

- У наслову рада и у читавом његовом току користите термине „Пештер“ и „Пештерски Срби“; у уводу рада наводите да се топоним „Пештер“ односи на један део ширег Сјеничког краја. Чини ми се, међутим, да у раду изостаје експлицитно објашњење разлога таквог Вашег опредељења у односу на у делу шире литературе, па и етномузиколошке литературе коју у раду користите (као у студији Петра Вукосављевића), у којој се за поменути регион (или регион њему близак?) користи назив „Сјеничко-пештерска висораван“. С обзиром на сложену етничку слику на овом подручју, и с обзиром на компарације које изводите у односу на историјски блиске етницитете и нације у непосредном суседству Срба, чија је традиција у фокусу истраживања, молимо за конкретније, експлицитно објашњење таквог Вашег терминолошког опредељења.
- Било би добро ревидирати и са аспекта дијахроније додатно експлицирати међусобни однос у раду наведених постулата: с једне стране, да је реч о традицији која је до времена бележења највероватније у великој мери редукована (што је закључено према информацијама добијеним великом већином од казивача рођених после Другог светског рата: неиздиференцираности музичко-фолклорних жанрова и малог броја ИМ-а у односу на налазе ранијих истраживача), и, с друге стране, да су се Срби са Пештера при пресељењима у друге крајеве Србије „утапали у етнички хомогене средине“ (стр. 22), што у раду није временски лоцирано. Наиме, постоји контраст између расположивих података (додуше, на нивоу претпоставке) о могућем знатном упливу традиције Срба са Пештера у сеоску традицију појединих области њиховог иселавања у прошлости, и чињенице да они данас у својој постојбини познају релативно мали опсег ИМ-а, особито оних који њихову традицију чини самосвојном. Молимо Вас за коментар.
- Кандидаткиња у тексту напомиње да је укупно забележено око 300 примера вокалне праксе, а од тога је у раду приказано приближно петина (44 примера са Пештера и још 19 „контролних“ примера). Који су били ближи критеријуми за селекцију материјала, и да ли је корпус примера (посебно „контролних“) достатан

за децидну потврду полазних хипотеза, нарочито у погледу примењене методологије?

- Да ли је анализа тембра довољна уколико се спроводи само у одређеним деловима музичког тока (на местима агогичких продужетака)?
- Будући да је тембр означен као структурно тежиште вокалног дијалекта Срба са Пештера, да ли се може говорити о неком другом музичком елементу који би потенцијално у мелодијском току такође преузимао улогу истакнуте морфолошке доминанте?
- У дисертацији је разматрана повезница тзв. емске и етске перспективе, као једно од важних сазнајних полазишта за разумевање одређујућих карактеристика вокалне традиције Срба са Пештерске висоравни. Поред тематизовања „афирмације и субјективних осећаја и утисака истраживача“ (стр. 244) на какав начин се (и да ли се) у изведеном моделу музичке анализе тембра као морфолошке доминанте рефлектују нативни концепти, а имајући у виду како чињеницу „емског отпора“, тако и могућност посредног говора заједнице о музици / око музике, који (потенцијално) именује њене идентитетске и соничне одлике користећи се одређењима која могу реферирати на афекат, сећање или неки други вид ванмузичке атрибуције значења?
- На основу укрштене конвенционалне етномузиколошке (мелопоетске) и спектралне (софтверске) анализе, уочена је и описана сличност вокалног дијалекта пештерских Срба са црногорским, те и са другим динарским вокалним дијалектима, као и његова посебност у виду једног специфичног интонационог модела. У раду је констатовано и да су „традиционални музички изрази хришћана и муслимана са Пештера [...] два независна музичка система“ (стр. 239). Ипак, да ли постоје одређене музичке карактеристике вокалног репертоара који се могу сматрати уопштено „пештерским“, односно, заједничким за етничке / верске заједнице које живе на Пештеру (или су одатле пореклом) и да ли се у том случају, месност (локалност) може узети као полазишна основа за једну од могућих идентификација путем музике, сагледана у својој историјској променљивости?

Доприноси:

1. Докторска дисертација Ане Петровић представља успешну реализацију обухватног сагледавања утицаја компонената музичке артикулације на обликовање вокалног дијалекта Срба са Пештерске висоравни, која је резултат вишегодишњег преданог истраживачког и научно-теоријског рада кандидаткиње на овој теми.
2. Будући у специфичном садејству позиције инсајдера и аутсајдера, Ана Петровић успешно превладава сложене изазове у балансирању између две истраживачке перспективе у контексту превазилажења емско-етске дихотомије.
3. У раду кандидаткиње по први пут се у српској етномузикологији научно легитимизује, како је наведено, „субјективна димензија искуства као интегрални део истраживачког процеса и (са)знања о одређеној друштвеној заједници, њеној култури и музици“. До сада су одређени субјективни утисци, на трагу интуиције, а у непосредном доживљају тембра (и артикулације) код истраживаних музичких традиција и пракси, у живој потрази за звуком који би „отелотворио“ звучни и естетски идеал истраживане заједнице, били великим (можда и највећим) делом у домену практичног приступа традиционалном звуку, кроз непосредне извођачке експерименте у домену рада неотрадиционалних ансамбала и солиста и у њиховој интеракцији са носиоцима традиције и са слушаоцима. Применом методологије изложене у овој дисертацији, ти до сада успостављени субјективни утисци и искуства постају и експлицитно научно проверљиви.
4. Дубље разматрање теорије интонације и артикулације руских етномузиколога, са репозиционирањем елемената у тријадном моделу Земцовског, а за потребе научног сагледавања испитиване грађе, по први пут се испоставља у српској етномузикологији.
5. Иновативност у раду оличена је и у примени софтверске анализе као допуне мелопоеетској, увођењу нових ознака за тембровске промене у транскрипцијама и маркирања тембра као најзначајнијег стилског идентификатора музичког тока.
6. У оквиру аналитичког процеса спектрограмом је визуелно представљена тембровска компонента и њено рашчлањење на темпоралну и фреквенциону раван.
7. По први пут у српској етномузикологији излаже се синтетичан дијахронијски преглед проучавања тембра у ширим (светским) научним доменима.

8. Истраживање самог тембра на спроведен начин у дисертацији је иновацијски приступ у изналажењу новог методолошког подухвата за интерпретацију и констатацију српске музичке самосвојности на Пештеру у склопу динарског музичког варијетета.
9. Кандидаткиња је увела компарацију говорног и традиционалног вокалног дијалекта, што је као резултат показало унутрашњу микрослојевитост вертикалног типа (на етничком нивоу) у говорном језику и издвајање вокалне праксе као самосвојног ентитета.
10. Кандидаткиња успоставља релацију између артикулације и интонације, као и вокалног дијалекта Срба са Пештера и динарског вокалног система.
11. Аналитичко-компаративни приступ интонационим моделима резултирао је сазнањем да је прва подгрупа ИМ1 карактеристична искључиво за музичку традицију Срба са Пештерске висоравни.
12. Допринос у домену техничког аспекта транскрипције као једног од основних етномузиколошких „алата“ носи велики потенцијал да буде коришћен и у будућим истраживањима, на другим теренима и у другачијим ситуацијама од интереса за етномузикологе.
13. Дисертација је реализована као трансдисциплинарна студија, чији успостављени, иновативни методолошко-теоријски модел има примену и у будућим научним истраживањима.

ЗАВРШНА ОЦЕНА

Докторска дисертација Ане Петровић ***УТИЦАЈ КОМПОНЕНАТА МУЗИЧКЕ АРТИКУЛАЦИЈЕ НА ОБЛИКОВАЊЕ ВОКАЛНОГ ДИЈАЛЕКТА СРБА СА ПЕШТЕРСКЕ ВИСОРАВНИ*** представља оригиналну, теоријски интер/транс-дисциплинарно утемељену научну студију, која компетентним разматрањем различитих стандардних и иновативних метода и техника истраживања нуди нове поставке у етномузиколошкој дисциплини. Кандидаткиња је докторским радом показала изузетне способности емпиријског, аналитичког, компаративног и синтетичког проучавања феномена у области традиционалне вокалне музике, као и способност јасног, критичког,

рационалног и транспарентног презентовања научних резултата, чиме је потврдила професионалну и научну компетентност у домену етномузикологије.

Комисија оцењује докторску дисертацију Ане Петровић као научно оригиналан, интер/трансдисциплинаран, изузетно вредан и методолошки конзистентан истраживачко емпиријски и етномузиколошки значајан подухват и остварење. Комисија са задовољством предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду да прихвати Извештај и покрене процедуру за јавну одбрану ове дисертације.

Комисија у саставу:

др Сања Ранковић, ванредни професор на ФМУ, председник Комисије

др Мирјана Закић, редовни професор на ФМУ, ментор

др Младен Марковић, доцент на ФМУ,

др Ива Ненић, доцент на ФМУ

др Јелена Јовановић, научни саветник у Музиколошком институту САНУ

Београд, 27.08.2023.

